

Lähtisitkö?

Liikkuvuus on kädellisille tärkeä ominaisuus. Se mahdollistaa ympäristön hallinnan tavoin, joihin monet muut eliölajit eivät kykene. Ihmiselle tämä on lajina merkinnyt suurta etua niin paikallisten olosuhteiden muokkaamisessa itselle edulliseksi kuin yleisen selviämisen edellytysten luomisessa. Tällainen lähestymistapa ihmisen toimintaan on Tieteen termipankin(kin) määritelmän mukaan *spesismiä* eli lajisortoa. Oli miten oli, ihmislaji on ottanut (ainakin näennäisen) hallinnan globaalissa mittakaavassa.

Liikkuvuuden käsite on todella moniulotteinen. Tämä moninaisuus avautuu hyvin, kun sitä pohditaan kirjallisuuden ja kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta. Romaanimuotoa on käytännössä mahdoton ajatella ilman liikkeen ajatusta. Modernismin estetiikkaan liike ja liikkuvuus liittyvät varsin olennaisella tavalla, ja tietyt kirjallisuuden genret, kuten vaikkapa dekkarit tai matkakirjallisuus, rakentuvat nekin sekä estetiikaltaan että tematiikaltaan liikkeen ja liikkuvuuden varaan. Lentokenttien ja metroasemien kirjakaupat kertovat siitä, että kirjoja myös kulutetaan liikkeellä ollessa. Postkoloniaalisen kirjallisuudentutkimuksen kontekstissa liikkuvuus ymmärretään usein metaforana siirtolaisuudelle. Toisaalta myös genret, hahmot tai myytit liikkuvat ideoille tyypillisesti rajojen yli ja muokkautuvat osaksi uusia konteksteja niin, että toisinaan niiden alkuperän jäljittäminen ei enää ole kovinkaan mielekäs tutkimuskysymys. Esimerkiksi viime vuosina paljon suosiota saanut ja kaunokirjallisuuteenkin tiensä löytänyt zombi-hahmo on tehnyt matkaa jo useamman vuosisadan ajan Keski-Afrikasta Karibialle ja amerikkalaisen populaarikulttuurin kautta käytännössä maailman ympäri. Uudet teknologiat ja niiden hyödyntäminen kirjallisuuden teemoissa ja julkaisemisessa ovat myös osa kirjallisuuden liikkuvuutta.

Avaimen 3/2019 artikkeleissa voi myös nähdä liikkuvuuden erilaisia ilmentymiä. Eeva-Liisa Bastman käsittelee artikkelissaan Matthias Salamniuksen varhaista suomenkielistä runoelmaa. Artikkelissa liikkuvuus on kulttuurista ja kielellistä: yhtäältä runomuotojen siirtymistä perinteestä toiseen jäljittelyn kautta ja toisaalta suomenkielisen runouden kehittymistä 1600-luvun Suomessa. Liikkuvuus on tässä yhteydessä siis ideoiden liikettä. Liikkeen muutosvoima näkyy siinä, kuinka ideoiden matkatessa ne muokkautuvat uuden ympäristön ehdoilla. Sofia Kotilaisen artikkeli Ida Aspista, nuorena kuolleesta runoilijasta käsittelee monenlaista liikkuvuutta: maantieteellistä, sosiaalista ja sukupuolittunutta. Aspia kannusti liikkuvuuteen lukemisen palo, ja vaatimattomasta taustastaan huolimatta hän pääsi eteenpäin.

Kaiken kattavaa ihmisen lajiylivaltaa haastaa Mikko Turusen kuolemaa ja Lauri Viidan runoutta käsittelevä artikkeli. Siinä ihmisen elämän mittakaava – elämä ja kuoleman väistämättömyys – asettuu samalle tasolle muurahaisen tai täin kanssa. Viidan runoudessa kuolema näyttyy usein ideana kehämäisestä

jatkuvuudesta, ei niinkään päätepysäkinä, johon liike lakkaa. Jarmo Lintusen Laura Ruohosen pasifistista satiiria *Sotaturistit* käsittelevässä artikkelissa on puolestaan kyse Krimin sodan tapahtumia seuraamaan matkaavista turisteista – synkkä motiivi matkailulle. Lintusen artikkeli tuo esille sen, kuinka näytelmän tekstissä liike nykyajan ja menneen välillä osaltaan synnyttää satiirista huumoria. Raita Merivirran artikkelissa on puolestaan kyse poliittisesta liikkuvuudesta: Intian muuttumisesta autoritaarisemmaksi ja sen kritiikistä kirjallisuudessa.

Artikkelien lisäksi tässä numerossa on kirjailija Eeva Rohaksen kolumni, jossa hän pohtii kaunokirjallisuuden merkitystä ja kaunokirjallisen arvon kysymystä René Girardin mimeettisen halun teorian näkökulmasta. Kirja-arviota on neljä. Aluksi Helen Mäntymäki arvioi Sanna Karkulehdon ja Leena-Maija Rossin toimittaman artikkelikokoelman *Sukupuoli ja väkivalta: Lukemisen etiikkaa ja poetiikkaa*. Kai Mikkosen arvioitavana on Ville Hännisen suomalaista kirjojen kansitaidetta käsittelevä *Kirjan kasvot: Sata vuotta suomalaisia kirjankansia*. Joonas Sántin arvio keskittyy Markku Lehtimäen, Hanna Meretojan ja Arja Rosenholmin toimittamaan *Veteen kirjoitettu: Veden merkitykset kirjallisuudessa* -artikkelikokoelmaan. Lopuksi Mirja Nieminen tarkastelee Riitta Oittisen, Anne Ketolan ja Melissa Garavinin toimittamaa kuvakirjojen kääntämistä käsittelevää kokoomateosta *Translating Picturebooks: Revoicing the Verbal, the Visual, and the Aural for a Child Audience*.

Erilaisten teoreettisten tai filosofisten liikkuvuutta määrittelevien näkemysten lisäksi liikkuvuudella on akateemisessa maailmassa myös hyvin konkreettinen rooli. Kyse ei ole niinkään työhyvinvointia edistävästä toiminnasta, vaan siitä, että näin syyspäivän tasauksen aikoihin monet meistä tutkijoista ovat olleet kiireisiä rahoitushakemusten laatimisen parissa. Näissä yhteyksissä yksi aina vain keskeisempi arvioitava elementti on liikkuvuus. Ei enää riitä, että tekee tutkimusta ja rakentaa uraansa yhdessä ja samassa toimintaympäristössä. On luotava yhteyksiä ja suunniteltava liikkuvuutta, jotta olisi ensinnäkin hakukelpoinen sekä lisäksi uskottava tieteellinen toimija.

Tässä tulee esiin yksi merkittävä ristiriita rakenteellisten vaatimusten ja edellytysten välillä. Esimerkiksi Erasmus-vaihtojen rahoitus kattaa yleensä vain osan kustannuksista. Yksittäisiä tutkijoita veloitetaan kyllä liikkuvuuteen urallaan, mutta tähän ei aina ole realistisia keinoja. Tämä koskee myös opiskelijoita, joille on monia vaihto-ohjelmia, mutta vähenevissä määrin konkreettisia mahdollisuuksia osallistua niihin. Toisaalta myös perheellisille tutkijoille liikkuvuusvaatimus voi olla hankala, erityisesti kun on kyse kouluikäisistä lapsista. Mikäli muu perhe taipuu tutkijan liikkuvuuteen liioitta kiviutta, voi kokemus uudessa ympäristössä elämisestä olla parhaimmillaan palkitseva myös heille. Toki se, onko tutkijalle liikkuvuudesta muuta hyötyä kuin kosmeettinen lisä ansioluetteloon riippuu paljon siitä, miten kiinnostunut kohdeyliopisto on tulijan läsnäolosta, eli syntyykö tutkijavierailun aikana mitään todellista dialogia. Tutkijan työtä ja uraa aidosti edistävän liikkuvuuden tulee olla muutakin kuin yksinäistä ahertamista kohdeyliopiston kirjastossa tai kotikonttorissa

yhdistettynä (sinänsä kenties kuinka avartavaan) vapaa-ajan matkailuun uudessa ympäristössä. Merkityksellistä ei siis pidä olla vain se, että liikkuu, vaan ennen muuta se, minne mennään ja miksi. Tutkijoiden liikkuvuusvaatimuksen näkökulmasta on myös ristiriitaista se, että samanaikaisesti yliopistot palkitsevat näyttävästi työntekijöitä, jotka ovat tehneet mahdollisimman pitkän uran samassa työpaikassa. Pitäisikö sen sijaan tai ohella palkita niitä, jotka ovat erityisen mobiileja? Jos liikkuvuutta tuettaisiin realistisesti, lähtisitkö?

Lähteet

Tieteen termipankki: Filosofia:spesismi. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:spesismi>